

Рекомендації
для громад щодо формування і реалізації планів відновлення з
урахуванням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків
для Луганської області

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ОСНОВНІ УЗАГАЛЬНЕНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	5
РЕКОМЕНДАЦІЇ НА ОСНОВІ ПЛАНУ ЗАХОДІВ ДО ПЛАНУ ДІЙ З ВИКОНАННЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА» НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	6
РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДХОДИ ПРИ ПЛАНУВАННІ ТА ВПРОВАДЖЕННІ ПРОЦЕСІВ ВІДНОВЛЕННЯ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЩОДО ПРОСТОРОВИХ ТА ІНФРАСТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ	7
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПРОСТОРОВИХ ТА ІНФРАСТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ	7
ҐЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ БУДІВЕЛЬ ТА ОБ'ЄКТІВ	8
ТИПОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ (ОСОБЛИВО В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ)	8
ҐЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРИ ПЛАНУВАННІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ, МЕДИЦИНИ, СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	9
ҐЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ	10
ҐЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЩОДО РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТРАНСПОРТНОГО ДОСТУПУ	10
ҐЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРИ ВІДНОВЛЕННІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	10
Водогін і каналізація	10
Електропостачання, газопостачання та опалення	11
Сміттєзбирання	11
МОБІЛЬНІ ТА ТИМЧАСОВІ РІШЕННЯ	12
Загальні рекомендовані тимчасові рішення	12
Залучення жінок до процесу розмінування	13
ОЦІНКА ВПЛИВУ ПРОЄКТНИХ РІШЕНЬ НА РІВНІСТЬ МІЖ ЖІНКАМИ ТА ЧОЛОВІКАМИ	13
РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДХОДИ ПРИ ПЛАНУВАННІ ТА ВПРОВАДЖЕННІ ПРОЦЕСІВ ВІДНОВЛЕННЯ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ	15
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ	15
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИМ ПОСЛУГАМИ	15
ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗШИРЕННЯ ДОСТУПУ ДО МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ	18
РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА ПІДТРИМКА ПОСТРАЖДАЛИХ	19
ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ РІЗНИХ ГРУП	19
РЕІНТЕГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ, ЯКЕ ПОВЕРТАЄТЬСЯ	19
ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ З УРАХУВАННЯМ ҐЕНДЕРНОЇ СПЕЦИФІКИ	20
ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ З УРАХУВАННЯМ ҐЕНДЕРНОЇ СПЕЦИФІКИ	20
ҐЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ІНШИХ ВИМІРІВ	21
ДОДАТКИ	24
Додаток 1. Критерії оцінки аудиту безпеки й комфорту, рівного доступу до можливостей і рівноцінності результатів для різних категорій населення залежно від їхніх ґендерних ролей без стереотипів і упереджень	25
Додаток 2. Ґендерні маркери в опитувальнику	28
Додаток 3. Рекомендації до опитувальника	29

ВСТУП

Рекомендації щодо формування та реалізації планів відновлення Луганської області з урахуванням рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків спрямовані на забезпечення інклюзивного, ґендерно-чутливого та сталого відновлення регіону. У них акцентовано на важливості залучення громадських організацій, інтеграції ґендерної рівності в нормативно-правові акти, розвитку людського капіталу та інфраструктури, а також врахуванні екологічних і безпекових аспектів.

Ці рекомендації розроблені на основі аналізу поточних стратегічних документів, включно з Планом дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року в Луганській області, міжнародних практик, а також урахуванням національних нормативно-правових актів, таких як Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей на період до 2030 року. Вони спрямовані на сприяння інтеграції ґендерного підходу у всі аспекти процесу відновлення, включно з участю у прийнятті рішень, доступом до ресурсів, моніторингом та оцінкою результатів відновлювальних програм.

Застосування цих рекомендацій допоможе створити сприятливі умови для рівноправної участі всіх груп населення у відбудові та розвитку Луганської області. Вони також сприятимуть підвищенню ефективності реалізації проектів, забезпеченню прозорості та підзвітності, а також захисту прав вразливих категорій населення. Інтеграція цих підходів у процес відновлення стане запорукою сталого та справедливого розвитку регіону.

«ґендерне бачення відновлення України передбачає, що всі можливості, заклади, послуги, ресурси відкриті для всіх людей (дівчат і хлопців, жінок і чоловіків), і стереотипи щодо жінок і чоловіків не визначають суспільні ролі та очікування (ґендерна інклюзія)». Відновлена Україна має прагнути відновленого вигляду, над формуванням якого маємо працювати вже зараз. Наші міста і села, місця роботи і відпочинку мають втілити наші найкращі мрії. Часто можна чути, що зараз людям не до високих мрій, бо кожен день несе нові випробування і страждання і може бути останнім. Проте високі мрії не втілюються одномоментно, їх треба готувати, і певні кроки робити вже зараз. Громадська інфраструктура має прийняти для зайняття і задоволення і дітей, і людей похилого віку, створити сприятливі умови для збереження та розвитку місцевої економіки, невеликих крамничок, малого бізнесу, а також для місцевих ініціатив, таких як материнські центри або «академії сусідства».¹

В цих рекомендаціях ми поєднуємо разом і поміркуємо разом, як втілити мрії. Разом розберемося, що означає ґендерний підхід, і як він виглядатиме на вулиці, в парку відпочинку, в нових закладах освіти, медицини тощо.

В цілому ґендерний підхід має поєднати питання безпеки, доступності і комфорту для всіх категорій осіб. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року не лише визначив Стратегічну ціль №2 «Створення ґендерно чутливої системи ідентифікації безпекових викликів, запобігання таким викликам, реагування на них», а і визначив конкретні кроки для її досягнення. Зокрема:

¹ https://wicc.net.ua/media/Recomendation_recovery.pdf

Завдання 15 передбачає проведення аудиту безпеки територій, а завдання 19 затверджує включення питань аудиту безпеки територій до освітніх програм суб'єктів реагування на безпекові виклики, насильство за ознакою статі та насильство, пов'язане з конфліктом.

Завдання 15, захід 2

урахування ґендерного та інклюзивного підходу під час планування, будівництва та переобладнання споруд цивільного захисту, в тому числі шляхом проведення аудиту безпеки територій територіальних громад, перевірки та/або облаштування укриттів, у тому числі у закладах освіти, пристосованих також для маломобільних груп населення.

Завдання 19

Включення питань аудиту безпеки територій до освітніх програм суб'єктів реагування на безпекові виклики, насильство за ознакою статі та насильство, пов'язане з конфліктом.

Завдання 19, захід 1

Організація для фахівців із соціальної роботи, фахівців мобільних бригад соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, працівників притулків для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, студентів закладів вищої освіти освітніх заходів (тренінгів, семінарів) з вивчення методики проведення аудиту безпеки територій на місцевому рівні.

Тепер аудит безпеки територій є частиною державної політики, що має всі передумови зробити його результати засадами політики на місцевому та національному рівнях. Практика його застосування в Україні має тривалу історію з 2012 року. Напрацьовані контрольні списки дають можливість перевірити як об'єкти інфраструктури, які знаходяться в експлуатації, так і ті, що зводяться та чи ремонтуються.

У процесі відновлення Луганської області після наслідків окупації особлива увага повинна приділятися забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Врахування ґендерних аспектів у плануванні та реалізації заходів з відновлення є важливим фактором для побудови сталого, справедливого та інклюзивного суспільства.

ОСНОВНІ УЗАГАЛЬНЕНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

- 1. Залучення громадських організацій та експертів/експерток з ґендерних питань**
 - Важливо включити в процес розробки планів відновлення представників і представниць громадських організацій, що займаються ґендерними питаннями, а також експерток і експертів у цій сфері. Це дозволить забезпечити врахування потреб різних груп населення, зокрема жінок і чоловіків. Співпраця з міжнародними організаціями, які підтримують ґендерно відповідальні ініціативи, має бути пріоритетною.
- 2. Інтеграція ґендерної рівності в нормативно-правові акти**
 - Плани відновлення повинні враховувати чинні нормативно-правові акти, що стосуються рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, включно з Державною стратегією забезпечення рівних прав та можливостей на період до 2030 року та План дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”. Ґендерний мейнстрімінг повинен бути пріоритетом у розробці місцевих політик та стратегій відновлення.
- 3. Забезпечення ґендерно-чутливого моніторингу та оцінювання**
 - Всі стратегії та плани відновлення повинні містити ґендерно-чутливі індикатори, які будуть використовуватись для оцінки результативності реалізації проектів. Це дозволить забезпечити ефективний моніторинг та підзвітність процесів відновлення.
- 4. Розвиток людського капіталу з урахуванням ґендерної рівності**
 - Стратегії повинні передбачати підтримку рівного доступу до навчання, стажування та працевлаштування як для чоловіків, так і для жінок, особливо для вразливих груп, включно з особами з інвалідністю та іншими вразливими категоріями населення. Це дозволить створити умови для економічної стійкості та соціальної інтеграції всіх груп населення.
- 5. Забезпечення доступу до соціальних послуг для всіх груп населення**
 - У планах відновлення повинні враховуватися особливі потреби різних груп населення, включно з маломобільними групами, жінками, які постраждали від насильства, та іншими вразливими категоріями. Це передбачає створення безбар'єрного простору та забезпечення доступу до медичних і соціальних послуг. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, ініційована першою леді Оленою Зеленською, повинна бути врахована під час планування та реалізації відновлювальних заходів.
- 6. Розвиток інфраструктури з урахуванням ґендерних аспектів**
 - Планування та будівництво інфраструктури повинні базуватися на ґендерно-чутливому підході, зокрема створення безпечних умов для пересування, надання медичної допомоги та облаштування місць для жінок і чоловіків з особливими потребами. Особлива увага має бути приділена розвитку транспортної та комунікаційної інфраструктури у віддалених регіонах, зокрема вздовж лінії розмежування.
- 7. Впровадження ґендерно-орієнтованого бюджетування (ҐОБ)**
 - Ґендерно-орієнтоване бюджетування є важливим інструментом для забезпечення справедливого розподілу державних ресурсів, враховуючи потреби різних груп населення. Це сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та підзвітності бюджетних витрат, а також зменшенню ґендерних нерівностей.

8. Перехідне правосуддя

- Впровадження механізмів перехідного правосуддя є важливим аспектом у процесах відновлення. Це включає документування випадків порушення прав людини під час конфлікту, надання правової та психологічної допомоги постраждалим, а також реінтеграцію постраждалих осіб у суспільство.

9. Забезпечення прозорості та підзвітності

- Залучення громадськості та громадянського суспільства до процесів відновлення, особливо у бюджетному процесі, є важливим для забезпечення прозорості та підзвітності. Це передбачає проведення громадських слухань, моніторинг бюджетних витрат і оцінку ефективності впровадження гендерно-орієнтованих підходів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ НА ОСНОВІ ПЛАНУ ЗАХОДІВ ДО ПЛАНУ ДІЙ З ВИКОНАННЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА» НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

З огляду на План заходів, важливо інтегрувати наступні заходи в процес відновлення Луганської області:

1. Забезпечення участі жінок у процесах прийняття рішень:

- **Заходи №1, №2, №3:** Сприяти активному залученню жінок до процесів прийняття рішень на місцевому рівні, включаючи участь у громадських слуханнях, робочих групах та інших платформах для обговорення питань відновлення.

2. Підвищення обізнаності щодо гендерних питань:

- **Заходи №5, №6, №8:** Організувати тренінги та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності серед населення та місцевих органів влади щодо важливості гендерної рівності в процесах відновлення.

3. Забезпечення доступу до правової та психологічної допомоги для постраждалих від насильства:

- **Заходи №10, №12:** Забезпечити надання якісних правових та психологічних послуг жінкам, які постраждали від насильства, включаючи створення кризових центрів і гарячих ліній.

4. Підтримка жінок у сфері працевлаштування та освіти:

- **Заходи №15, №17:** Розробити програми підтримки жінок у сфері працевлаштування та професійного розвитку, зокрема через навчальні курси, стажування та підвищення кваліфікації.

5. Забезпечення гендерно-чутливого моніторингу та оцінювання:

- **Заходи №20, №22:** Включити гендерно-чутливі індикатори у всі процеси моніторингу та оцінки реалізації відновлювальних проектів, зокрема в освітній та соціальній сферах.

При плануванні та впровадженні процесів відновлення Луганської області варто врахувати наступні блоки рекомендацій, які стосуються просторових та інфраструктурних елементів, а також включають в себе аспекти збереження та розвитку соціального капіталу.

РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДХОДИ ПРИ ПЛАНУВАННІ ТА ВПРОВАДЖЕННІ ПРОЦЕСІВ ВІДНОВЛЕННЯ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЩОДО ПРОСТОРОВИХ ТА ІНФРАСТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПРОСТОРОВИХ ТА ІНФРАСТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Концепція просторового планування є дуже актуальною в умовах відновлення України. Це міждисциплінарна галузь інженерних і соціальних наук, яка займається просторовим розташуванням і розвитком умов життя, роботи та середовища на широкому діапазоні просторових рівнів.

Аудит безпеки територій вже багато років допомагає аналізувати й вносити ґендерні елементи у просторове планування. Ми оновили його інструментарій для того, щоби це був аудит безпеки й комфорту територій відновлення.

Ґендерні елементи просторового планування спрямовані на створення інклюзивних міських і сільських середовищ, що враховують потреби та права різних груп населення. Ось основні аспекти, які слід враховувати при ґендерно-чутливому просторовому плануванні:

1. **Доступність і безпека громадських просторів:** Планування міст і населених пунктів з урахуванням безпеки та доступності для жінок, дітей, людей з інвалідністю та інших вразливих груп. Це включає освітлення вулиць, наявність тротуарів, зручних пішохідних зон, доступу до громадського транспорту та наявності безпечних громадських місць.
2. **Інфраструктура, орієнтована на потреби різних груп:** Розробка інфраструктури, яка відповідає потребам різних груп населення, наприклад, забезпечення доступу до дитячих садків, лікарень, шкіл, торгових точок та інших об'єктів, необхідних для повсякденного життя. Важливо також враховувати потреби працюючих матерів, літніх людей та людей з інвалідністю.
3. **Інклюзивний дизайн громадського транспорту:** Забезпечення рівного доступу до громадського транспорту для всіх груп населення з урахуванням ґендерних відмінностей. Це включає створення безпечних, зручних та доступних транспортних засобів і маршрутів, що враховують потреби жінок, які часто подорожують з дітьми або несуть важкі речі.
4. **Участь жінок у процесах планування:** Залучення жінок до процесу просторового планування на всіх етапах – від розробки до впровадження. Це дозволяє враховувати їхні потреби та погляди при створенні міських середовищ.
5. **Доступ до рекреаційних зон і громадських послуг:** Планування рекреаційних зон та громадських послуг з урахуванням потреб різних груп населення. Це включає створення парків, спортивних майданчиків, дитячих зон та інших об'єктів, які сприяють активному і безпечному відпочинку для всіх.
6. **Забезпечення рівного доступу до житлових умов:** Створення житлових умов, що враховують ґендерні особливості, такі як потреби самотніх матерів, літніх людей та інших вразливих груп. Важливо забезпечити доступ до доступного житла та соціальних послуг.

7. **Гендерно-чутливий моніторинг і оцінка:** Впровадження системи моніторингу та оцінки результатів просторового планування з урахуванням гендерних аспектів для забезпечення рівних можливостей та доступу до ресурсів для всіх груп населення.

Гендерно-чутливе просторове планування спрямоване на створення інклюзивного, безпечного та зручного середовища, яке враховує потреби всіх жителів незалежно від їхньої статі, віку чи соціального статусу.

ГЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ БУДІВЕЛЬ ТА ОБ'ЄКТІВ

Загальні аспекти, які вже переважно враховуються в об'єктах відновлення містять принцип «Build Back Better» (BBB), доступність для маломобільних груп населення (МГН) та певні аспекти безпеки. Ці кроки обумовлені як загальними принципами відбудови (BBB), так і загальним державним підходом (ДБН В.1.2-9:2021 БЕЗПЕКА І ДОСТУПНІСТЬ ПІД ЧАС ЕКСПЛУАТАЦІЇ).

- Принцип «Build Back Better» («Відбудувати краще, ніж було»), який передбачає не просто відновлення зруйнованого, а вдосконалення при покращенні стійкості, резиліентності та якості життя після війни.
- Принцип доступності для МГН, що дає можливість користуватися цими конструктивними особливостями особам з сімейними обов'язками, які можуть потрапляти, за потреби, до всіх будівель з дитячими візочками.
- Паркани навколо об'єктів сприяють безпеці тих, хто знаходиться на їх території, від кримінальних ризиків, тварин та інших небезпек, пов'язаних із несанкціонованим проникненням.

ТИПОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ (ОСОБЛИВО В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ)

- Житлові будинки повинні бути розташовані з урахуванням безпеки та зручного доступу до основних об'єктів інфраструктури, таких як джерела водопостачання, медичні заклади, школи та місця праці, особливо для жінок і дітей, які часто відповідають за ведення домашнього господарства.
- Забезпечення належного освітлення на території біля будинку для безпеки всіх членів родини, особливо в темний час доби.
- У будинках треба передбачити, що кухня має бути функціональною та ергономічно розташованою для полегшення ведення домашнього господарства, з достатнім простором для зберігання, приготування їжі та виконання інших домашніх обов'язків.
- Можливість адаптувати житлові приміщення до різних потреб, наприклад, для роботи вдома, навчання дітей або догляду за літніми людьми.
- Використання матеріалів та технологій, що знижують вартість будівництва та обслуговування житла, робить його більш доступним для різних груп населення, зокрема для жінок, які можуть мати обмежені фінансові ресурси.
- Інтеграція енергоефективних рішень, таких як теплоізоляція, сонячні панелі, ефективне опалення та охолодження, що дозволяє знизити витрати на енергію, зменшуючи економічний тиск на домогосподарства.
- Залучення жінок до процесу ухвалення рішень щодо проектування та будівництва житлових будинків для забезпечення врахування їхніх потреб і перспектив.

- Навчальні програми для жінок, що надають знання та навички з будівництва, обслуговування та ремонту житла, що підвищує їхню участь і вплив на процеси створення житлового середовища.

ГЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРИ ПЛАНУВАННІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ, МЕДИЦИНИ, СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Планування закладів освіти, медицини, соціального захисту має передбачати, зокрема, такі фактори й критерії з урахуванням гендерного підходу

- Врахування, за можливості, відкритість поля огляду для забезпечення безпеки. Небезпека може підсилюватися гострими кутами, довгими стінами, кущами та іншими перешкодами. Територія навчального закладу зазвичай доволі велика, тому є сенс встановлення відеоспостереження, особливо якщо навчальний заклад знаходиться поблизу об'єктів підвищеної небезпеки (вокзалів, залізниці, автомобільної траси, промислових об'єктів тощо). Необхідне проведення консультацій для оптимального розміщення виходу і виїзду з території закладів з урахуванням розміщення згаданих об'єктів і уникнення технічних та кримінальних небезпек внаслідок розміщення.
- Планування засобів доступності МГН таким чином, щоби вони не обмежували участь згаданих груп у соціальних та інших заходах. Якщо ці заходи відбуватимуться біля центрального входу, в атриумі, стадіоні, спортивному залі тощо, то і відповідні технічні засоби та пристосування мають бути розміщені для організації доступу.
- Надання можливості кращого орієнтування у знаходженні об'єктів тим, хто не проживають в цій місцевості чи не знають, де об'єкти знаходяться. Це можна вирішити за рахунок розміщення адреси чи номеру будівлі на стінах об'єкта, чи елементах огорожування. Це також підвищує доступність для осіб зі слабким зором та має естетичну привабливість. Якщо приміщення знаходиться в глибині майданчика та частково закривається зеленими насадженнями, то позначення адреси та назви закладу можна розмістити у вигляді малих архітектурних форм перед входом (входами, якщо їх кілька).
- Планування місць для тимчасового розміщення дитячих колясок, велосипедів, гіроскутерів тощо, а також організація навісів та чи покриття для захисту їх від дощу і снігу.
- В проектуванні й оформленні рівною мірою відображення можливих інтересів і захоплення різних дітей, зокрема, хлопців і дівчат, різних вікових категорій, МГН, СОГІ тощо в зонах відпочинку, гри та навчання, дизайні інтер'єру, оздобленні.
- Розміщення санітарних вузлів з дотриманням стандартів прав людини в розрізі людської гідності та права на приватне життя, тобто обладнання санвузлів перегородками та дверима між кабінками туалету у приміщенні у випадку, коли до перебудови вони розташовувалися на вулиці.
- Розміщення в санвузлах кабінки з біде.
- При плануванні розміру та облаштуванні санвузлів врахувати гендерні потреби та особливості жінок та чоловіків (передбачити більшу кількість кабін в жіночому туалеті через різницю часу на користування туалетом, потребу використовувати санвузол з дитиною).

ГЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Гендерна складова просторового планування має елементи подібні до тих, що згадувалися в розрізі планування закладів освіти, медицини, соціального захисту. Проте є й інші елементи.

- Врахування, за можливості, відкритості поля огляду для забезпечення безпеки. Небезпека може підсилюватися гострими кутами, довгими стінами, кущами та іншими перешкодами. Необхідно розглядати можливість встановлення відеоспостереження у місцях, де така необхідність обґрунтована криміногенною чи іншою небезпекою. Це буде слугувати превентивним заходом та підвищувати рівень безпеки.
- Надання можливості кращого орієнтування у знаходженні об'єктів тим, хто не проживають в цій місцевості чи не знають, де об'єкти знаходяться. Це можна вирішити за рахунок розміщення адреси чи номеру будівлі на стінах об'єкта, чи елементах огорожування, ландшафтні/декоративні споруди. Це також підвищує доступність для осіб зі слабким зором та має естетичну привабливість.
- Передбачення вказівників для пішоходів на всіх перехрестях, після мостів та в інших місцях (безлюдних, підвищеної небезпеки та інших).
- Передбачення встановлення тривожних кнопок (на мостах, парках та скверах без освітлення, в місцях відсутності забудови та інших, де у випадку небезпеки відсутні інші можливості викликати та отримати допомогу, зокрема, у темну пору доби).
- З урахуванням кліматичних змін необхідно передбачити встановлення фонтанчиків питної води на площах, у місцях масового відпочинку тощо.
- Громадські місця та місця скупчення людей облаштовувати громадськими вбиральнями з урахуванням вимог інклюзії
- Розміщення зелених насаджень з метою створення «ланцюжків зелених затінків».

ГЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЩОДО РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТРАНСПОРТНОГО ДОСТУПУ

- В проєктування транспортних вузлів та громадського транспорту передбачити пріоритетні місця для жінок із маленькими дітьми, вагітних жінок, а також людей похилого віку. Це включає спеціальні зони на платформах, біля входів до будівель та в транспортних засобах, де вони можуть очікувати транспорту або комфортно пересуватися.
- Розробити схеми руху та освітлення на транспортних вузлах з акцентом на безпеку жінок, які часто використовують ці об'єкти ввечері або вночі. Це може включати додаткові камери відеоспостереження, кнопки виклику допомоги та освітлені пішохідні доріжки.

ГЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРИ ВІДНОВЛЕННІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Водогін і каналізація

- Жінки часто виконують функції, пов'язані з доглядом за дітьми та домашнім господарством, що включає значне споживання води. Важливо забезпечити стабільний і доступний водопостачання в місцях, де мешкають сім'ї з дітьми, а також у місцях, де жінки займаються приготуванням їжі або пранням.

- При плануванні точок доступу до води (криниці, водозабірні колонки тощо) враховувати безпеку жінок і дітей. Ці точки повинні бути розташовані в добре освітлених і безпечних місцях, доступних для маломобільних груп населення.
- Жінки та дівчата особливо вразливі до проблем з каналізацією та водовідведенням, оскільки вони можуть потребувати більш частого доступу до санітарних вузлів. При відновленні каналізаційних систем необхідно забезпечити їхню доступність і безпеку, враховуючи потреби жінок і дівчат.
- Врахування, за можливості, охоплення водопостачанням 100% населення. Часто ті, хто не мають доступу до водопостачання, належать до вразливих верств населення, серед яких висока частка жінок, зокрема, старшого віку.
- Залучення до обговорення потреби підключення до каналізаційного колектору і жінок, і чоловіків.
- Передбачення освітлення у місцях розташування бюветів чистої води (ротонд).
- Система водопостачання повинна бути надійною, забезпечуючи постійний доступ до чистої питної води для всіх мешканців, незалежно від часу доби чи сезонних змін.
- Розробка стійких систем водопостачання і каналізації, які враховують зміни клімату та інші фактори, що можуть впливати на доступ до води, особливо в сільських або віддалених районах.
- Громадські туалети та каналізаційні системи мають бути розташовані в безпечних, освітлених і легкодоступних місцях, особливо для жінок і дітей.
- Забезпечення регулярного обслуговування і своєчасного ремонту водогінних та каналізаційних систем
- Передбачити інформаційну складову щодо негативного впливу на життя та здоров'я відсутність чистої питної води, порушення норм санітарії

Електропостачання, газопостачання та опалення

- При відновленні електропостачання, газопостачання та опалення слід враховувати потреби вразливих груп, таких як жінки з дітьми, особи з інвалідністю та люди похилого віку. Пріоритетне підключення таких домогосподарств дозволить забезпечити їхній комфорт і безпеку, особливо під час холодних сезонів.
- Забезпечити участь жінок у процесах планування та реалізації відновлення електропостачання. Це може включати як професійну підготовку жінок у галузі енергетики, так і залучення їх до консультацій і прийняття рішень на рівні громади.

Сміттєзбирання

- Врахування при зборі сміття як подворовий збір, так і розміщення контейнерів.
- Важливо розташовувати контейнери для сміття з дотриманням санітарних вимог, в легкодоступних і безпечних місцях, особливо для жінок, літніх людей і людей з інвалідністю. Вони мають бути розміщені на доступній відстані від житлових будинків, щоб уникнути необхідності долати довгі відстані в темний час доби або в небезпечних районах.
- Контейнери для сміття мають бути розроблені з урахуванням різної фізичної сили та зросту користувачів, включаючи жінок, дітей та літніх людей.
- Місця розташування контейнерів для сміття мають бути добре освітлені для забезпечення безпеки, особливо в темний час доби.
- Планування графіку вивезення сміття має враховувати зручність для різних груп населення, щоб уникнути накопичення сміття, яке може призводити до

антисанітарних умов. Важливо забезпечити часте вивезення сміття, особливо в районах з високою щільністю населення.

- Забезпечення доступу до роздільного збору сміття.
- Проведення інформаційних кампаній щодо сортування сміття. Інформаційні матеріали мають бути доступні та зрозумілі для всіх груп населення, включаючи жінок, дітей та людей похилого віку. Вони повинні пояснювати, як правильно сортувати сміття, і бути представлені у форматі, що відповідає культурним та мовним особливостям громади.
- Важливо залучати представників різних груп населення, включаючи жінок, до процесу планування та ухвалення рішень щодо інфраструктури сміттезбирання. Це дозволить врахувати їхні потреби та перспективи, що сприятиме більш інклюзивному й ефективному плануванню.

Критерії оцінки аудиту безпеки і комфорту, рівного доступу до можливостей і рівноцінності результатів для різних категорій населення залежно від їхніх гендерних ролей без стереотипів і упереджень наведені в **додатку 1** до цих рекомендацій.

МОБІЛЬНІ ТА ТИМЧАСОВІ РІШЕННЯ

Загальні рекомендовані тимчасові рішення

- Створення мобільних медичних бригад або тимчасових медичних центрів, які можуть забезпечувати надання медичних послуг у важкодоступних або зруйнованих районах. Важливо, щоб ці центри включали кабінети для жіночого здоров'я, зокрема репродуктивного, а також спеціальні умови для огляду жінок і дівчат, які пережили травматичні події.
- У випадках, коли люди залишилися без житла, слід організувати тимчасові притулки з окремими відділеннями для жінок, дітей та людей з інвалідністю. У притулках повинні бути створені окремі санітарні приміщення для жінок з урахуванням їхніх особливих потреб.
- У процесі відновлення варто створювати реабілітаційні центри, які будуть спеціалізуватися на наданні допомоги жінкам, які пережили насильство або інші травми, а також людям з інвалідністю, що отримали їх внаслідок конфлікту. Ці центри повинні бути обладнані спеціальним обладнанням для реабілітації та догляду, а також забезпечувати психологічну допомогу.
- Відновлювальні центри повинні мати програми, орієнтовані на жінок і дівчат, які потребують психологічної підтримки або фізичної реабілітації, включаючи тренінги з подолання травм, групові заняття та індивідуальні консультації.
- Пункти розподілу гуманітарної допомоги повинні мати окремі зони для жінок і чоловіків, щоб уникнути перевантаження і забезпечити безпеку жінок. Важливо також забезпечити доступ до засобів жіночої гігієни та інших специфічних товарів, необхідних жінкам.
- Забезпечити, щоб управління гуманітарними центрами включало жінок у процес прийняття рішень, що гарантуватиме врахування специфічних потреб жінок і дітей при розподілі ресурсів.
- При створенні тимчасових житлових зон, важливо врахувати потреби жінок і дітей, зокрема, передбачити окремі секції для одиноких матерів або жінок, що мають дітей, з доступом до місць для догляду за дітьми та безпечних зон для гри.

- У межах тимчасових житлових зон слід створити приміщення для проведення зборів і консультацій з жінками, де вони можуть отримувати правову допомогу, психологічну підтримку та брати участь у громадських ініціативах, спрямованих на відновлення спільноти.

Залучення жінок до процесу розмінування

- Забезпечити рівні можливості для жінок і чоловіків брати участь у програмі розмінування, включаючи набір, навчання та працевлаштування. Важливо подолати ґендерні стереотипи, що розмінування — це виключно чоловіча професія.
- Пропонувати спеціалізовані тренінги для жінок, щоб підвищити їхню кваліфікацію в розмінуванні. Це включає не лише технічні навички, але й лідерські якості та управлінські здібності, що дозволить жінкам займати керівні позиції в цьому секторі.
- Збір даних і розробка карт загроз повинні включати інформацію про те, які зони частіше відвідуються жінками, дітьми чи чоловіками. Це допоможе визначити пріоритети в розмінуванні та знизити ризик для найбільш вразливих груп.
- Кампанії з підвищення обізнаності про мінну небезпеку повинні бути адаптовані до різних груп населення. Для жінок важливо враховувати їхні щоденні обов'язки та місця, де вони найчастіше перебувають. Інформаційні матеріали мають бути доступними та зрозумілими.
- Жінки можуть бути ефективними комунікаторами у своїх громадах, доносячи інформацію про мінну небезпеку до інших жінок та дітей. Це може включати тренінги з безпеки, інформаційні сесії в громадах або роботу з дітьми в школах.

ОЦІНКА ВПЛИВУ ПРОЄКТНИХ РІШЕНЬ НА РІВНІСТЬ МІЖ ЖІНКАМИ ТА ЧОЛОВІКАМИ

При підготовці проєктної документації необхідно враховувати ґендерну складову на всіх етапах реалізації проєкту. Це включає:

1. Рівне залучення чоловіків і жінок:

- Участь чоловіків та жінок повинна бути забезпечена на всіх етапах проєкту, починаючи з обговорення та затвердження завдання на проєктування, і завершуючи процесом розробки проєктних рішень. Важливо залучати представників різних груп населення в процеси прийняття рішень та спілкування з громадськістю.

2. Ґендерний аналіз на всіх етапах проєктування:

- Проєктна документація повинна містити ґендерний аналіз, що оцінює вплив проєктних рішень на чоловіків та жінок, враховуючи їхні ролі та потреби. Цей аналіз повинен здійснюватися на всіх етапах розробки проєкту.

3. Основні елементи ґендерного аналізу при проєктуванні об'єктів:

- **Безпека:** Проектні рішення повинні враховувати безпеку всіх груп населення, зокрема щодо захисту від потенційних насильницьких дій. Впливи проектних рішень можуть мати різні наслідки залежно від гендерних ролей.
- **Доступність:** Забезпечення рівного доступу для всіх категорій населення, включаючи людей з інвалідністю. Важливо враховувати додаткові умови для забезпечення доступу.
- **Рівноцінність результатів:** Проектні рішення мають гарантувати рівний доступ до можливостей та результатів для різних категорій населення, незалежно від їхніх гендерних ролей, без стереотипів і упереджень.

4. Гендерні елементи у проектній документації:

- **Озеленення території та благоустрій:** Забезпечення доступу до озелених зон та ігрових майданчиків для всіх груп населення.
- **Аналіз планування існуючої будівлі та перепланування:** Оцінка наявного планування з урахуванням гендерних потреб та безпеки.
- **Дизайн інтер'єру:** Вибір матеріалів, меблів, освітлення та інших елементів інтер'єру повинен враховувати комфорт та доступність для всіх.
- **Проектування систем безпеки:** Розробка ефективних систем безпеки, включаючи контроль доступу, з урахуванням гендерних аспектів.
- **Генеральний план та архітектурні рішення:** Всі архітектурні рішення мають бути оцінені з точки зору їхнього впливу на різні категорії населення.
- **Інженерно-технічні заходи цивільного захисту:** Включення заходів цивільного захисту, які забезпечують безпеку для всіх, незалежно від гендерних ролей.

5. Контрольні списки для врахування гендерної складової:

- Використання контрольних списків для перевірки прийнятності архітектурних, конструкторських і технологічних рішень на всіх етапах проектування, будівництва та підготовки до експлуатації. Це забезпечить, що проектні рішення відповідають принципам рівності та інклюзивності, сприяючи створенню безпечного, доступного та комфортного середовища для всіх груп населення.

РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДХОДИ ПРИ ПЛАНУВАННІ ТА ВПРОВАДЖЕННІ ПРОЦЕСІВ ВІДНОВЛЕННЯ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Гендерні аспекти відіграють ключову роль у формуванні людського виміру процесів відновлення після конфліктів та криз. Вони охоплюють різноманітні сфери суспільного життя, зокрема рівний доступ до ресурсів, участь у прийнятті рішень, соціальну та економічну активність, а також захист від насильства. Забезпечення гендерної рівності та інклюзії під час відновлення є важливою умовою для досягнення стійкого розвитку громад, оскільки представники різних соціальних груп, залежно від їх статі, по-різному відчувають наслідки кризових явищ.

З огляду на це, жінки та дівчата часто зазнають додаткових викликів у кризових ситуаціях, зокрема через обмежений доступ до життєво необхідних ресурсів, освіти, охорони здоров'я та економічних можливостей. Водночас їх внесок у процеси відновлення громад та роль як лідерів і агентів змін залишаються недостатньо врахованими. Для забезпечення комплексного та ефективного відновлення вкрай важливо інтегрувати гендерні аспекти на всіх етапах – від планування до реалізації заходів, спрямованих на відбудову економіки, інфраструктури та соціальних інститутів.

Інтеграція гендерних елементів у процеси відновлення сприяє забезпеченню рівноправного доступу до ресурсів, послуг та можливостей для всіх верств населення, незалежно від їх статі. Це, своєю чергою, не лише сприяє відбудові громад, які постраждали від кризових явищ, але й створює передумови для сталого розвитку на основі рівності, соціальної справедливості та дотримання прав людини.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИМ ПОСЛУГАМИ

При деокупації забезпечення населення соціальним послугами матиме два ключові аспекти:

1. Забезпечення соціальними послугами адміністративного характеру (відновлення/призначення соціальних виплат, допомог, пільг).
2. Забезпечення населення базовими соціальним послугами.

Для вирішення питання забезпечення соціальними послугами необхідно:

- Сформувані кадровий резерв органів та установ соціальної сфери.
- Сформувані типовий/мінімальний набір обладнання для роботи.
- Провести навчання щодо безпечної поведінки, етики спілкування.

Для вирішення цих питань пропонується провести наступні кроки:

1. Відновити роботу органів соціального захисту населення/ЦНАП у повному обсязі.
2. Спланувати потенційну кількість робочих місць для роботи у деокупованих населених пунктах та мінімальний набір обладнання для першого чергового прийому осіб та опрацювання їх документів (у т.ч. можливість проведення “виїзної” роботи, приклад: “фронт-офіс”, “мобільний цнап”).

3. Визначити та розмежувати фахівців відповідальних за прийом документів та фахівців відповідальних за нарахування/призначення соціальних послуг адміністративного характеру.
4. Провести навчання для фахівців визначених у попередньому пункті щодо порядку дій із прийому/призначення/відновлення соціальних послуг адміністративного характеру.
5. Визначити та розмежувати фахівців, які будуть забезпечувати “визначення першочергових потреб населення” та відповідатимуть за прийом населення на місцях.
6. Провести “визначення першочергових потреб населення” та здійснити його аналіз. При підготовці відповідних документів враховувати основні гендерні показники.
7. Відновити роботу установ-надавачів соціальних послуг.
8. З урахуванням отриманих результатів “визначення першочергових потреб населення”:
9. провести роботу з оцінки потреб у соціальних послугах із урахуванням діючих нормативів;
10. визначити та затвердити перелік соціальних послуг, відновлення яких має першочерговий характер (догляд вдома, підтримане проживання, стаціонарний догляд, реабілітаційні послуги, спеціалізовані послуги, тощо);
11. розрахувати та організувати роботу фахівці надавачів соціальних послуг.
12. Спланувати потенційну кількість робочих місць для роботи у деокупованих населених пунктах та мінімальний набір обладнання для першого чергового надання соціальних послуг.
13. Забезпечити надання базових соціальних послуг та послуг визначених у пункті 2.2.

В подальшому при забезпеченні базових потреб населення у соціальних послугах провести:

- “визначення потреб населення територіальної громади у соціальних послугах” за повною методикою;
- визначити пріоритетні напрямки розвитку ринку соціальних послуг, в тому числі через їх закупівлю, міжмуніципальну взаємодію, розвиток та впровадження допоміжних та інноваційних соціальних послуг тощо;
- планувати та забезпечити населення повним спектром необхідних соціальних послуг (паліативний догляд, тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю, супровід під час інклюзивного навчання, посередництво (медіація), соціально-психологічна реабілітація осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин).
- планувати та забезпечити розвиток спеціалізованих та інших послуг (приклад: муніципальна няня, робота з “кривдником”).

В цілому при деокупації забезпечення населення необхідним соціальним послугами сприятиме вирішенню питань із задоволення базових потреб мешканців відповідних громад.

При першочерговому визначенні потреб населення рекомендуємо використовувати «Опитувальник для оцінки ситуації, в якій перебуває особа/сім'я» Опитувальник погоджено на засідання Обласної координаційної ради (грудень 2023 року).

Збір інформації про потреби населення щодо соціальних та адміністративних послуг на деокупованих територіях є критично важливим для ефективного відновлення та реінтеграції цих регіонів. Використання опитувальника дозволяє виявити специфічні виклики, з якими стикаються різні групи населення, зокрема жінки, діти, літні люди та інші вразливі категорії. Це забезпечує можливість адаптувати програми відновлення та соціальної підтримки до реальних потреб людей, сприяючи створенню рівних умов для доступу до ресурсів і послуг. Гендерно-чутливий підхід у зборі даних дозволяє враховувати особливі вимоги кожної групи, що є ключовим для побудови справедливого та інклюзивного суспільства.

Гендерні маркери в опитувальнику представлені в **додатку 2** до даних рекомендацій.

Рекомендації до опитувальника представлені в **додатку 3** до даних рекомендацій.

В подальшому при стабілізації ситуації у деокупованих населених пунктах необхідно звернути увагу на наступні аспекти:

1. Необхідність стимулювати впровадження окремих соціальних послуг у громадах, наприклад:

- денний догляд для осіб/дітей з інвалідністю;
- підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю;
- стаціонарний догляд осіб похилого віку/осіб з інвалідністю;
- транзитне підтримане проживання / учбова соціальна квартира (будинок);
- соціальна послуга тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю;
- соціальна адаптація ветеранів війни та членів їхніх сімей;
- супровід під час інклюзивного навчання
- послуга перекладу жестовою мовою та інші.

2. Фінансування соціальних послуг:

У випадку нестачі фінансування ефективними механізмами можуть стати закупівля послуг, співфінансування та субвенції між громадами. Це дозволить забезпечити доступність соціальних послуг навіть у складних фінансових умовах.

Інформаційно: Наказом Мінсоцполітики від 23.06.2020 № 429 (зі змінами) затверджено Класифікатор соціальних послуг (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#n22>)

Також на нашу думку існує ряд аспектів, на які необхідно звернути увагу і національному рівні.

Розширення реабілітаційних послуг:

До переліку соціальних послуг необхідно включити реабілітаційні послуги, зокрема психологічну допомогу, яка є важливою для відновлення як фізичного, так і психічного здоров'я. Це дозволить підвищити ефективність надання соціальних послуг, враховуючи потреби осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Удосконалення послуги "Муніципальна няня":

Послугу "Муніципальна няня", яка зараз передбачена для дітей до 3 років (до 6 років для дітей з інвалідністю), слід розширити. Наразі ця послуга охоплює лише догляд вдома, але необхідно додати можливість супроводу дітей до навчальних закладів (дитячих садків, шкіл) і назад. Це дозволить забезпечити інклюзію та підтримку для сімей, що мають дітей з особливими потребами, особливо в умовах недостатньої доступності інклюзивної освіти. Як варіант цю послугу також можна переформувати в "доглядові послуги".

Удосконалення послуги "надання притулку":

Послугу "надання притулку" слід переглянути з урахуванням потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Важливо змінити підходи, щоб ця послуга стала привабливою та доступною для ВПО, а не асоціювалася лише з тимчасовим прихистком для людей з невизначеним місцем проживання. На нашу думку саме ця послуга може стати кращою заміною "доглядових послуг" для осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, ВПО та осіб, які перебувають у СЖО.

Підтримане проживання та паліативний догляд:

Сьогодні Мінсоцполітики реалізує низку експериментальних соціальних послуг, зокрема підтриманого проживання. За результатами такої роботи можливо було б доречно переглянути її діючий стандарт. Послуга паліативного догляду є однією із найскладніших та дороговартісних. можливо було б доречно також завести її в експеримент для подальшого удосконалення порядку її надання та відповідного державного стандарту.

Розширення переліку цільових груп:

Розширення переліку цільових груп, що можуть отримувати соціальні послуги, включаючи послуги догляду та підтримки, враховуючи специфічні потреби різних категорій населення сприятиме забезпечення населення необхідним соціальним послугами.

Перегляд назви та змісту соціальних послуг:

Варто переглянути не лише перелік соціальних послуг, а й їхні назви, щоб уникнути можливих викликів, тригерів або приниження гідності отримувачів послуг. Назви повинні відображати повагу та підтримку, яку надають ці послуги.

ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗШИРЕННЯ ДОСТУПУ ДО МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

При плануванні процесів відновлення та розширення доступу до медичних послуг варто врахувати нижчевикладені аспекти.

- Необхідно створити або відновити мережу закладів первинної медичної допомоги в усіх населених пунктах. Особливу увагу слід приділити доступу до медичних послуг для жінок, зокрема у сфері репродуктивного здоров'я, що могло бути критично обмеженим під час окупації.
- Впровадити програми скринінгу для виявлення і лікування проблем репродуктивного здоров'я серед жінок, а також забезпечити доступ до контрацепції, планування сім'ї, передпологового та післяпологового догляду.
- Планувати запуск спеціальних медичних центрів, які будуть оснащені сучасним обладнанням для обслуговування осіб з інвалідністю. Особлива увага має бути приділена доступності приміщень та обладнання для людей з різними формами інвалідності, включаючи жінок з інвалідністю, що потребують особливого підходу в репродуктивній сфері (наприклад, інклюзивні гінекологічні крісла).

- З огляду на прогнозоване зростання кількості осіб з інвалідністю, необхідно організувати підготовку медичних працівників, які будуть спеціалізуватися на реабілітації та догляді за такими пацієнтами. Це включає фізіотерапевтів, реабілітологів, спеціалістів з психологічної підтримки.
- Забезпечити, щоб всі медичні працівники пройшли тренінги з гендерної чутливості, що допоможе їм надавати послуги з урахуванням специфічних потреб жінок та чоловіків, особливо в контексті травм війни та переселення.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА ПІДТРИМКА ПОСТТРАЖДАЛИХ

При плануванні процесів реабілітація та підтримка постраждалих варто врахувати нижчевикладені аспекти.

- Не очікуючи факту настання деокупації тимчасово окупованих територій, розробити спеціалізовані програми для психологічної допомоги, що враховують гендерні аспекти.
- Створити мобільні (пересувні) безпечні простори для жінок і чоловіків, де вони можуть отримувати консультації, медичну допомогу, та інші послуги відразу після деокупації.
- Провести відповідне навчання для представників та представниць мобільних (пересувних) безпечних просторів для жінок і чоловіків.

ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ РІЗНИХ ГРУП

При плануванні процесів економічного відновлення варто врахувати нижчевикладені аспекти.

- Створювати програми перекваліфікації для жінок, які залишилися без засобів до існування через втрату сімейного годувальника.
- Розробляти програми підтримки малого бізнесу, які враховують різні стартові умови для жінок та чоловіків (наприклад, відсутність ресурсів, необхідність догляду за дітьми та особами похилого віку).

РЕІНТЕГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ, ЯКЕ ПОВЕРТАЄТЬСЯ

При плануванні процесів реінтеграція населення, яке повертається варто врахувати нижчевикладені аспекти.

- Багато жінок, які переселилися, могли взяти на себе додаткову відповідальність за сім'ю та дітей, адаптуючись до нових умов. При поверненні в рідний регіон їм може бути складно адаптуватися до зміненої ситуації. Важливо розробити спеціальні програми підтримки, які враховують ці виклики, зокрема, доступ до дитячих садків, шкіл, медичних закладів, а також можливості працевлаштування.
- Враховуючи, що жінки й чоловіки можуть мати різні потреби під час реінтеграції, важливо забезпечити гендерно-орієнтовану психологічну допомогу. Це може включати групи підтримки для жінок, які стикалися з проблемами інтеграції на нових місцях, та програми для чоловіків, які могли втратити роботу або інші можливості через переселення.

- Забезпечити доступ жінок до програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації. Багато жінок під час переселення могли змінити свою професійну діяльність або залишитися без роботи. Повернення до рідного регіону може бути можливістю для них відновити свою професійну діяльність, але для цього потрібні спеціальні програми підтримки та навчання.

ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ З УРАХУВАННЯМ ҐЕНДЕРНОЇ СПЕЦИФІКИ

При плануванні процесів документування воєнних злочинів з урахуванням ґендерної специфіки варто врахувати нижчевикладені аспекти.

- Врахувати, що Луганська область після деокупації з високою ймовірністю зіткнеться зі значним масивом інформації про скоєні на території області воєнні злочини, які необхідно буде задокументувати заради відновлення справедливості. Залучення місцевих жителів, зокрема жінок та інших вразливих груп, до процесу збору свідчень є надзвичайно важливим, оскільки їхній досвід може пролити світло на нові аспекти цих злочинів. Місцеві інституції мають бути готові до фіксації й обробки цих даних, зокрема з урахуванням ґендерних аспектів. Це стане фундаментом для справедливого переслідування винних та захисту постраждалих, включаючи жінок і вразливі групи, що постраждали від війни.
- Враховувати, що жінки та чоловіки можуть ставати постраждалими від різних видів насильства.
- При оцінці рівня співпраці з окупаційним режимом необхідно враховувати, що жінки могли стикатися з іншими викликами, ніж чоловіки. Наприклад, вони могли бути змушені співпрацювати через загрозу для своїх дітей або через тиск з боку окупаційної влади, який був спрямований саме на жінок як на вразливу групу. Покарання має враховувати ці ґендерні аспекти, щоб не допускати додаткового утиску жінок, які вже опинилися в складних обставинах.

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ З УРАХУВАННЯМ ҐЕНДЕРНОЇ СПЕЦИФІКИ

Оскільки на національному рівні ще немає остаточно сформованої політики перехідного правосуддя, Луганська область, яка сильно постраждала від інтенсивних бойових дій і тривалої окупації, є перспективним полем для її впровадження. Через це критично важливо залучати місцевих жителів, зокрема жінок, до розробки цієї політики, а також забезпечити, щоб, коли політика буде імplementована на місцевому рівні, місцеві інституції, такі як органи місцевого самоврядування, судові установи, правоохоронні органи, соціальні служби та громадські організації, були підготовлені до інтеграції ґендерної перспективи та здатні ефективно використовувати ґендерний підхід. Це дозволить забезпечити рівний доступ до правосуддя для всіх груп населення, особливо жінок та інших вразливих категорій осіб, які постраждали внаслідок конфлікту. Відповідно при плануванні діяльності в даному напрямку доцільно врахувати наступні аспекти:

- Інтеграція ґендерного підходу в концепцію перехідного правосуддя є вкрай важливою, особливо для регіонів, які пережили важкі бойові дії та тимчасову окупацію. Важливо почати з детального аналізу впливу конфлікту на жінок та чоловіків, зокрема враховуючи різницю в досвіді насильства, втрат, переселення,

доступу до ресурсів і медичних послуг. Це дозволить розробити стратегії, які враховуватимуть унікальні потреби різних груп.

- Забезпечення інклюзивності у процесі прийняття рішень має передбачати повноцінне залучення жінок та інших маргіналізованих груп на всіх етапах розробки та імплементації концепції перехідного правосуддя. Це може бути досягнуто через консультації, обговорення та залучення до прийняття рішень на місцевому рівні. Важливо також розробити механізми, які гарантуватимуть рівний доступ до правосуддя для всіх, особливо враховуючи можливі економічні, соціальні та культурні бар'єри для жінок.
- Підвищення обізнаності населення через інформаційні кампанії щодо важливості гендерної рівності в процесах відновлення та правосуддя є ще одним ключовим кроком. Поряд з цим варто запровадити освітні програми, які охоплюватимуть теми прав людини, гендерної рівності та ролі перехідного правосуддя в постконфліктних суспільствах.
- Співпраця з міжнародними партнерами, які мають досвід у впровадженні гендерно-чутливих підходів у перехідне правосуддя, також може стати корисною. Вони можуть надати підтримку та поділитися досвідом, що допоможе покращити реалізацію проекту.
- Для того, щоб забезпечити інклюзивність діалогів, необхідно організувати регулярні зустрічі на місцевому рівні, де рівноправно братимуть участь жінки та чоловіки з різних соціальних груп. Важливо створити спеціальні платформи для постраждалих, де постраждалі від конфлікту, зокрема жінки, діти та особи з інвалідністю, зможуть безпечно ділитися своїми історіями та висловлювати свої потреби.
- Нарешті, організація фасилітованих діалогів між різними спільнотами, як тими, що залишились в регіоні, так і тими, що були вимушено переселені, допоможе відновити довіру та сприяти порозумінню між різними групами населення. Включення питань гендерної рівності у ці діалоги сприятиме формуванню солідарності та підтримки між жінками різних спільнот, які постраждали від конфлікту.

ГЕНДЕРНІ ЕЛЕМЕНТИ ІНШИХ ВИМІРІВ

- Важливо забезпечити рівні можливості для жінок і чоловіків у доступі до фінансових ресурсів, кредитів, земельних ділянок та інших економічних активів.
- Програми, що стимулюють розвиток жіночого підприємництва, надаючи підтримку у вигляді менторства, фінансування та навчання.
- Заохочення рівного представництва жінок і чоловіків у різних секторах економіки, особливо в галузях, де традиційно домінують чоловіки.
- Забезпечення доступу до якісної освіти для дівчат і хлопців, з особливою увагою до забезпечення гендерної рівності в навчальних програмах і позакласних заходах.
- Впровадження політик і програм, спрямованих на боротьбу з гендерним насильством і дискримінацією, а також підтримка постраждалих від таких дій.
- Визнання та підтримка доглядової праці, яку часто виконують жінки, та заохочення рівномірного розподілу домашніх обов'язків між чоловіками та жінками.
- Створення умов для рівного представництва жінок і чоловіків у політичних структурах, зокрема через квоти або інші заходи.
- Забезпечення активної участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях – від місцевих громад до національного уряду.

- Інтеграція гендерної перспективи в розробку та впровадження політичних рішень у різних сферах, таких як охорона здоров'я, освіта, економіка, інфраструктура.
- Освітні та культурні програми, що сприяють зміні традиційних гендерних ролей і заохочують рівноправність у суспільстві.
- Заохочення культурної різноманітності та включення представників усіх соціальних груп у культурні процеси, зокрема через мистецтво, ЗМІ та громадські ініціативи.
- Програми та заходи, які підтримують жінок у лідерських ролях у культурній сфері та сприяють їхній видимості в суспільстві.
- Забезпечення медичних послуг, які враховують особливі потреби жінок і чоловіків, включаючи репродуктивне здоров'я, психічне здоров'я та профілактику захворювань.
- Надання доступу до інформації про здоров'я, що враховує гендерні відмінності та специфічні потреби різних груп населення.
- Оцінка впливу екологічних змін і програм з управління природними ресурсами на різні гендерні групи, з урахуванням того, що жінки можуть по-різному відчувати наслідки екологічних проблем.
- Визнання і підтримка внеску жінок у захист навколишнього середовища, зокрема через залучення їх до екологічних програм і рішень.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Критерії оцінки аудиту безпеки й комфорту, рівного доступу до можливостей і рівноцінності результатів для різних категорій населення залежно від їхніх гендерних ролей без стереотипів і упереджень

Додаток 2. Гендерні маркери в опитувальнику

Додаток 3. Рекомендації до опитувальника

Критерії оцінки аудиту безпеки й комфорту, рівного доступу до можливостей і рівноцінності результатів для різних категорій населення залежно від їхніх гендерних ролей без стереотипів і упереджень

Доступність

1. Є доступ до об'єкта МГН (на колісних кріслах чи зі спеціальними потребами руху (милиці, тростини тощо), для осіб з дітьми на візочках, осіб з валізами на колесах тощо)
2. Доступ відповідає стандартам доступності
3. Доступ перевірено і оцінено як безпечний
4. Оголошення і вказівники знаходяться на висоті, прийнятній для всіх груп людей
5. Наявні сходи обладнані справними й безпечними перилами
6. Є можливість підйому/спуску/доступу особи на ношах або габаритних вантажів
7. Є можливість вільного проїзду до об'єкта пожежних машин, машин швидкої допомоги тощо
8. Вказівники враховують різні спроможності людей сприймати інформацію - порушення зору, слуху тощо (звукові сповіщення, шрифт Брайля, розмір шрифту тощо)
9. Є індикатори (позначено кольором), що позначають сходи, високий бордюр тощо для людей із порушенням зору (астигматизм тощо)

Освітлення

1. Освітленням покрита вся територія об'єкта
2. Освітлення не занадто яскраве чи тьмяне
3. Дорожні знаки та вказівники освітлені
4. Тінь від дерев та кущів дає можливість безперешкодно освітлювати територію навколо
5. Добре освітлені тротуари й пішохідна зона
6. Режим вмикання і вимикання світла відповідає світловому дню
7. Наявні прилади освітлення не пошкоджені й знаходяться в робочому стані
8. Освітлення працює на рух (встановлено датчик руху)
9. Освітлення здійснюється через сонячні панелі
10. Є світловідбивальні елементи, які у разі відключення електроенергії допомагають знайти вхід у приміщення
11. Інформаційні дошки (у разі наявності) освітлені
12. Освітлено доступ до окремих необхідних елементів, приладів тощо (ліфти, підвали, підсобні приміщення, вбиральні тощо)
13. На випадок відключення електроенергії наявні прилади для освітлення, що працюють від альтернативних джерел

Вказівники

1. Встановлено вказівники з назвами вулиць, напрямками руху тощо, що дає можливість людині, не обізнаній з місцевістю, знайти необхідний напрям та чи об'єкт
2. На вказівниках великі і зрозумілі літери
3. Є вказівники з інформацією щодо розміщення найближчих служб допомоги (поліція, лікарня)

4. Вказівники зрозумілі тим, хто не знає українську мову та чи кириличний алфавіт (є транслітерація латиницею)
5. Вказівники враховують різні спроможності людей сприймати інформацію - порушення зору, слуху тощо (звукові сповіщення, шрифт Брайля, розмір шрифту тощо)
6. Вказівники добре проглядаються і не закриті рекламними щитами, рослинами тощо
7. На перехрестях є вказівники з напрямками до історичних і культурних об'єктів (за їх наявністю неподалік)
8. Наявні вказівники до найближчих зупинок громадського транспорту (Для: Автостоянка Вокзал Готель Медичний заклад)

Тварини

1. В цій місцевості відсутні бездомні тварини
2. Тварини не забруднюють місцевість (падаль та інше. що можуть тварини принести на місцевість)
3. Місце облаштоване для виходу домашніх тварин
4. Господарі під час виходу прибирають за домашніми тваринами
5. Запроваджено правило дотримання дистанції від будинку при годуванні мешканцями і мешканками диких птахів (на тротуарі під будинком відсутні сліди продуктів життєдіяльності птахів (не обкакано))

Елементи небезпеки (поле видимості, ізоляція, місця можливих нападів, передбачене пересування, можливі місця для переховування тощо)

1. Можна побачити те, що знаходиться попереду
2. Поле огляду відкрите і не закривається гострими кутами, стіною, кущами, рекламними щитами іншими перешкодами (кут огляду 180 градусів)
3. Є (видно) камери стеження
4. Є поруч місце, де можна отримати допомогу (магазини, аптеки, відділення поліції, торговельні центри, церкви, кризові центри тощо)
5. Територія патрулюється (підтверджується представником поліції з робочої групи)
6. Є тривожні кнопки, їх можна легко знайти
7. Відсутні місця, де можна сховатися (кущі, сходові частини до напівпідвальних чи підвальних приміщень тощо)
8. Відсутні сліди вандалізму навколо (потрошене скло, зламані двері тощо)
9. Можна бачити й чути людей навколо і вони бачать і чують вас
10. Потенційним кривдникам складно передбачити маршрут пересування людини (є більше, ніж один очевидний варіант, куди можна піти чи побігти)
11. Є місця, де можна сховатися від потенційних кривдників непомітно (магазини, аптеки, людні зупинки громадського транспорту тощо)
12. Місця, які мають бути закриті та огорожені - закриті та огорожені (люки, ворота, ділянки з ремонтом тощо)
13. Потенційні кривдники можуть зникнути з цього місця швидко і непомітно
14. Місце не виглядає покинутим (є ознаки, що місце прибирають, за ним доглядають, користуються)
15. Об'єкт відкритий 24 години на добу (Для: Автостоянка АЗС Вокзал Готель Медичний заклад Промисловий об'єкт)

Наслідки агресії рф (замінування, руйнування, пошкодження, ризики)

1. До найближчого укриття менш як 500 м

2. До укриття є показники (стрілки, знаки тощо)
3. Об'єкт знаходиться в прифронтовій зоні
4. Встановлені звукові сповіщення про тривогу, звук чути на об'єкті
5. Звукові сповіщення про тривогу дублюються англійською мовою (Для: Вокзал Готель)
6. Поруч є місця, куди було потрапляння бойових снарядів (будівлі)
7. Поруч є місця, куди було потрапляння бойових снарядів (земля)
8. Поруч є зруйновані чи напівзруйновані будівлі
9. Встановлені попереджувальні таблиці (наприклад, обережно заміновано, прохід заборонено тощо)
10. Біля будівель, які ремонтуються/реставруються, облаштоване риштування
11. Біля будівель, які ремонтуються/реставруються, є система безпеки (відеоспостереження та ін.)
12. Зруйнований, покинутий, пошкоджений об'єкт знаходиться під охороною (Для: Зруйнований, покинутий, пошкоджений об'єкт)

Зелені насадження

1. Відсутні аварійні, повалені дерева, а також дерева та інші зелені насадження, що потребують обрізування
2. Відсутні рослини, які можуть бути небезпечними для людей, які страждають на алергію
3. Наявна інформація (наприклад, на табличках поруч з деревом чи інформаційній дошці при вході в парк) про рослини, які можуть викликати алергію (Для: Парк)
4. Відсутні карантинні рослини
5. Відсутні інвазійні рослини
6. Зелені насадження забезпечують затінок в літню пору
7. Простір зонований на типи скошування для ділянок
8. Використовуються різні види скошування (високо-середньо-низько інтенсивне)
9. Присутні елементи вертикального озеленення
10. Використовується біоценотичне скошування (луки-різнотрав'я, екологічні коридори, пустирі, дорожні смуги, інше)

Екологія

1. Вимірювався рівень радіації (періодично) до повномасштабного вторгнення
2. Вимірюється рівень радіації (періодично) після початку повномасштабного вторгнення
3. Вимірювались інші показники якості повітря/води до повномасштабного вторгнення
4. Вимірюються інші показники якості повітря/води після початку повномасштабного вторгнення
5. Систематично робляться заміри якості забруднення ґрунту
6. Систематично робляться заміри якості забруднення води водойми, якою користуються в цій локації
7. Поруч нема об'єктів, які можуть нанести шкоду екології (промислові об'єкти та такі, що своєю діяльністю погіршують якість екології)
8. Інформація про стан екології розміщена у відкритому доступі

Комфорт

1. Оздоблювальні матеріали, текстура, кольори, позначки й символи покращують почуття безпеки

2. Достатньо місць, де можна посидіти й відпочити (для: Вокзал Вулиця Зупинка транспорту Парк Площа)
3. Людям у взутті на підборах зручно йти по покриттю
4. Передбачене охолодження у гарячу пору (Для: Зупинка транспорту)
5. Передбачене укриття від дощу, снігу, вітру (Для: Зупинка транспорту)

Укриття

1. Відповідає вимогам ДБН В.2.2-5:2023 "Захисні споруди цивільного захисту" довідність https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3225773063500990463?doc_type=2

Загальні коментарі

1. Відсутні стихійні паркування, які перешкоджають проїзду служб екстреної допомоги (наприклад, пожежній чи швидкій допомозі)
2. Відсутні стихійні паркування, які перешкоджають проходу пішоходів, проїзду людей на колісних кріслах, людям з валізами, дитячими візочками тощо
3. Відстань до громадських вбиралень менш як 700 м
4. Громадські вбиральні розміщені у безпечному місці (для: Автостоянка АЗС Вокзал Парк Площа)
5. Відстань до смітника менш як 60 м

Наявність ґендерних маркерів в опитувальнику

1. Вказівка на категорії осіб:

В опитувальнику зазначено кілька вразливих категорій, таких як особи з інвалідністю, саодинокі батьки, особи, що постраждали від насильства тощо. Це є позитивним елементом, але слід додати більш детальні категорії, що враховують ґендерну специфіку, наприклад, жінки, які є головними годувальницями сімей, жінки, що пережили сексуальне насильство, особи, що надають опіку за людьми похилого віку або дітьми тощо. Також слід звернути увагу на категорії осіб, що відносяться до ЛГБТ + спільноти, оскільки вони можуть стикатися з додатковими труднощами в доступі до послуг.

2. Ключові потреби:

Пункти щодо задоволення базових потреб, медичної допомоги та психологічної підтримки враховують різні аспекти соціального забезпечення, але не мають достатньої конкретизації стосовно ґендерних потреб. Наприклад, в розділ щодо медичної допомоги можна додати специфічні медичні потреби для жінок (репродуктивне здоров'я, послуги з охорони материнства, контрацепція, доступ до гінекологічних послуг), а також для чоловіків (урологічні послуги, підтримка ментального здоров'я). Важливо врахувати, що чоловіки можуть стикатися з соціальним тиском, який перешкоджає їм звертатися за психологічною допомогою, тому доцільно додати відповідні питання для оцінки цього аспекту.

3. Зайнятість та економічна активність:

Розділ, що стосується зайнятості, міг би бути більш ґендерно-орієнтованим. Наприклад, важливо враховувати, що жінки часто стикаються з більшими бар'єрами у доступі до роботи, особливо в умовах кризи. Необхідно додати питання, що стосуються доступу до програм перекваліфікації, підтримки жінок-підприємців, а також забезпечення умов для балансування між роботою та доглядом за сім'єю. Окремо варто звернути увагу на потреби саодиноких матерів, які можуть потребувати додаткової підтримки.

4. Житлові умови та безпека:

Опитувальник міг би включати питання, що враховують потреби жінок і чоловіків в контексті житлових умов. Наприклад, жінки можуть бути більш вразливими до ризиків насильства в домашніх умовах або в місцях тимчасового проживання. Доцільно додати питання про наявність безпечних житлових умов, а також про доступ до допомоги в разі загрози насильства. Чоловіки, особливо молоді, можуть відчувати більший ризик примусового призову або залучення до збройних конфліктів, що також варто врахувати.

5. Освіта та професійна підготовка:

Важливо звернути увагу на те, що жінки та чоловіки можуть мати різні потреби в освіті та професійній підготовці. Наприклад, жінки можуть потребувати підтримки у поверненні на роботу після перерви, пов'язаної з доглядом за дітьми. Необхідно додати питання щодо доступу до освітніх програм, що враховують ці потреби, а також питання про доступ до професійного навчання, яке сприяє розвитку навичок, необхідних для економічної незалежності.

Рекомендації до опитувальника

1. Гендерно-чутливий аналіз потреб:

Оцінка потреб різних груп населення з урахуванням гендерних відмінностей допомагає виявити специфічні виклики та ресурси, необхідні для жінок, чоловіків, дітей та інших вразливих груп. Додати питання, що стосуються специфічних потреб жінок, дітей та літніх людей, таких як доступ до медичних послуг, догляду за дітьми, освіти, психосоціальної підтримки та безпеки. Це дозволить більш точно визначити потреби цих груп населення й адаптувати програми відновлення до їхніх потреб.

2. Рівноправний доступ до ресурсів:

Забезпечення рівного доступу до фінансових, медичних, освітніх та соціальних ресурсів для всіх груп населення. Це включає створення умов для рівного доступу жінок і чоловіків до відновлювальних програм та послуг. Включити питання, які дозволяють оцінити рівень доступу жінок і чоловіків до економічних, медичних та освітніх ресурсів. Це може включати запитання про доступ до кредитів, працевлаштування, освітніх програм і медичної допомоги.

3. Протидія гендерно зумовленому насильству:

Розробка та впровадження програм, спрямованих на запобігання насильству на гендерній основі та підтримку постраждалих осіб, включаючи доступ до психологічної та правової допомоги. Важливо додати питання, що стосуються випадків насильства на гендерній основі, доступу до правової та психологічної допомоги. Це забезпечить виявлення і підтримку постраждалих осіб.

4. Гендерна інтеграція в економічну реабілітацію:

Підтримка економічної незалежності жінок через програми працевлаштування, навчання та розвитку підприємництва, з урахуванням їхніх специфічних потреб і бар'єрів. Запропонувати питання, що стосуються працевлаштування жінок, розвитку підприємництва та отримання професійної освіти. Це дозволить підтримати економічну незалежність жінок і сприяти їх інтеграції в економічні процеси відновлення.

5. Моніторинг та оцінка з гендерної перспективи:

Регулярне проведення моніторингу та оцінки програм відновлення з урахуванням гендерних аспектів для забезпечення їхньої ефективності та відповідності потребам усіх груп населення. Рекомендовано включити питання, що дозволяють оцінити ефективність програм відновлення з урахуванням гендерних аспектів. Це може включати питання про участь жінок у прийнятті рішень, рівень їх задоволення доступом до ресурсів і послуг.

Ці елементи є основою для створення інклюзивного та стійкого процесу відновлення, який враховує різноманітність потреб та забезпечує рівні можливості для всіх людей у суспільстві.